

SAĞLIK TURİZMİ KAPSAMINDA SES TEDAVİLERİNİN İNCELENMESİ

Examination of Sound Treatments within the Scope of Health Tourism

Bil. Uzm. Oğuz ÇAM
Bağımsız Araştırmacı
oguzcam911@gmail.com
0000-0003-3222-3367

Dr. Öğr. Üyesi Hakkı ÇILGINOĞLU
Kastamonu Üniversitesi, Turizm Fakültesi
hcilginoglu@kastamonu.edu.tr
0000-0002-6787-3397

Öz

Sağlık, turistik yönden önemli bir unsurdur. Bu unsur, turistlerin turistik hareketlerine yön verici etki yapmaktadır. Sağlık turizmi, odak noktasının sağlığa dayanmasından dolayı önemli bir turizm tipidir. Sağlık turizmi turistik yönden potansiyelini ve değerini günden güne artırmaktadır. Sağlık turizmi hem enternasyonal hem de ulusal alanda büyük oranda gelir meydana getirmektedir. Sağlık turizminden daha fazla gelir elde etmek isteyen ülkeler bu doğrultuda sağlık uzmanlığı alanlarının alt alanlarını, sağlık ürün ve hizmet değerlerini geliştirme çabası içerisinde. Bu bilgiler göz önüne alındığında sağlık turizmi konulu bir çalışma oluşturmak istenmiştir. Bu çalışma, sağlık turizmi kapsamında ses tedavilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada derleme yöntemi, bu yöntem özelinde ise geleneksel derleme yöntemi değerlendirilmektedir. Çalışma sonucunda ses tedavilerinin sağlık turizmi kapsamında yüksek potansiyele ve öneme sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Medikal Turizm, Sağlık Turizmi, Sağlık, Ses, Turizm.

Abstract

Health is an important element in terms of tourism. This factor has a guiding effect on touristic movements of tourists. Health tourism is an important type of tourism due to its focus on health. Health tourism increases its touristic potential and value day by day. Health tourism generates a large amount of income both internationally and nationally. Countries that want to generate more income from health tourism are in an effort to develop the sub-fields of health expertise, health product and service values in this direction. Considering this information, it was desired to create a study on health tourism. This study aims to examine sound treatments within the scope of health tourism. In the study, the review method and the traditional review method in particular are evaluated. As a result of the study, it is revealed that sound treatments have high potential and importance within the scope of health tourism.

Key words: Medical Tourism, Health Tourism, Health, Sound, Tourism.

Giriş

Sağlık, sosyal, fizikî ve psikolojik yönden iyi olma durumudur. İnsanların sağlıklarını muhafaza etmek amacıyla düzenli aralıklarla sağlık kontrollerinden geçmeleri önemli ve gereklidir (Abels ve Kipnis, 1998; Yirik, 2014; Çam ve Çılğinoğlu, 2021; Çam ve Çılğinoğlu, 2022; Çam ve Çelik, 2023).

Sağlık ve turizm, ilişki içerisinde bulunan iki kavram olarak dikkat çekmektedir. Turizm, insanları gündelik sıradanlıktan ve stresten uzaklaştırarak dinlendirmekte ve onların sağlıklarına olumlu yönde etkiler sağlamaktadır. Bununla beraber turizm, açık hava, güneş, spor gibi unsurlar ile desteklendiği zaman insan sağlığına daha fazla katkı sağlamaktadır (Akdur, 2000: 53-54). Bu bilgiye ek olarak; sağlık ürünlerine ve hizmetlerine yönelik hareketlerin turizm ile önemli bir ilişkisi vardır. Sağlık ürünlerine ve hizmetlerine yönelik hareketler, turizm hareketlerinin temel veya yardımcı yönlendiricisidir. Konuyla ilgili olarak; Yirik (2014), Tontuş (2017) ve Çılğinoğlu (2018a, 2018b), sağlığın, turistlerin turistik hareketlerini yönlendirebilen bir unsur olduğunun üzerinde durmaktadırlar. Sağlık ve turizm konusunda olumlu noktaların bulunduğu gibi olumsuz noktaların bulunduğu da belirtilmesinde fayda vardır. Bu bilgiye paralel olarak; turizm, uygun ortamlarda ve biçimlerde yapılmadığı takdirde insan sağlığına ciddi zararlar verebilmektedir (Akdur, 2000: 53-54). Ayrıca turizm, insan sağlığı açısından son derece tehlikeli olan bulaşıcı hastalıkların ülkeler ve bölgeler arasında yayılmasına sebebiyet verebilmektedir (Akdur, 2000: 55). Bu bulaşıcı hastalıkların tedavi edilmesi noktasında değerlendirilebilen aşılardan olmaları için de ilgili bölgelere ve ülkelere seyahat edilebilmektedir. Bu konuda verilebilecek örneklerden biri, COVID-19 pandemisi zamanında COVID-19 aşılardan olmaları amacıyla çeşitli bölgelere ve ülkelere seyahat edilmesidir. Bu durum, aşı turizmi özelinde ve sağlık turizmi genelinde değerlendirilebilmektedir (Çam ve Çılğinoğlu, 2022).

Sağlık ve turizm kavramlarının etkileşiminden sağlık turizmi kavramının ortaya çıkması söz konusudur. Sağlık turizmi, genel turizm içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Ayrıca sağlık turizminin mevcut ve muhtemel ekonomik etkileri sayesinde turizm hareketleri canlılık kazanmaktadır.

Sağlık turizmi bağlamında hareket eden turistlere sağlık turistleri denebilmektedir. Sağlık turistlerinin çeşitli sebeplerden dolayı sağlık turizmine katılmaları mümkündür. Bu sebeplerden bazıları, ekonomik tasarruf sağlamak, gelişmiş sağlık teknolojisi, tanıdık tavsiyeleri, gezi veya tur plânlamalarına çeşitli nedenlerden [kişisel tercihler, zamandan tasarruf etmek, tanınırlığı yüksek turizm destinasyonlarında toplumsal ve kültürel etkileşimler içerisinde girmeyi istemek, psikolojik ve sosyolojik odaklı etkilenmeler, olası sağlık kararları alınmasında geniş yelpazede sunulan sağlık turizmi ürünlerini ve hizmetlerini değerlendirmeyi tercih etmek gibi] dolayı dâhil etmeyi istemek, COVID-19 gibi bulaşıcı hastalıklardan korunmak için aşılardan gibi türlü amaçlarla çeşitli ülkelere veya bölgelere gitmeyi düşünmektir. Sağlık turistleri bölgelere ve ülkelere önemli ekonomik getiriler sağlamaktadırlar. Bu noktada en büyük payları sağlık turizmi kaynaklarına çok yüksek derecede önem veren ve bu doğrultuda uluslararası bağlamda çok büyük adımlar atan bölgelerin ve ülkelerin sağladığı akıllara gelmektedir. Ayrıca sağlık turistlerinin sağlık turizmine sağladığı

katkılar ekonomik katkılarla sınırlı değildir. Toplumsal katkılar (kişilere tavsiye edilmesi, kişilerin yönlendirilmesi, etkileşim ortamının oluşturulması vb.), psikolojik katkılar (psikolojik iyi oluş hâlinin oluşturulması ve hızlandırılması bağlamında merak ve albeni meydana getirilmesi gibi), çevresel katkılar (çevresel tanıtıma yardımcı olunması vb.) gibi katkıların da bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür.

Sağlık turizmi genelinde, medikal turizm özelinde açıklanması gereken önemli bir kavram vardır. Bu kavram, ses tedavisi kavramıdır. Sesin işitsel açıdan daha iyi hâle getirilmesine, sesle ilgili bozuklukların veya rahatsızlıkların giderilmesine ya da aza indirgenmesine ilişkin sağlık uygulamasına ses tedavisi denmektedir. Ses tedavisi pek çok yolla yapılabilmektedir. Bu uygulamanın kullanım tercihi ise kişilerin isteklerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Ses tedavisi, insan yaşamında büyük önem taşıyan bir ögedir. Zira sesli iletişim, günlük iletişim içerisinde sıklıkla değerlendirilmektedir. Ayrıca insanların kendilerini etkili ve verimli ifade etme şekillerinden biri, ses kullanımıdır. İnsanlar seslerini yeterli bir şekilde kullanamadıkları zaman kendilerini garipseyeabilmekte ya da boşluğa düşme hissine kapılabilmektedirler. Bu belirtilenlerden yola çıkarak sesin beşerî yönden yüksek derecede önem arz ettiğinin göz önüne serilmesinde fayda vardır. İnsanlar sesleriyle ilgili herhangi bir olumsuz durum ortaya çıktığında bunu ortadan kaldırmak veya etkisini azaltmak çabası içerisine girebilmektedirler. Aksi bir durumun yaşanması hâlinde hem psikolojik hem de sosyolojik yönden olumsuzlukların görülmesi ihtimâller dâhilindedir.

Bu anlatılanlardan hareketle ses tedavilerinin gerek ulusal gerekse uluslararası alanda sağlık turizmi bağlamında gereklilik arz etmesi söz konusudur. Çünkü ses tedavileri medikal turizmin dolayısıyla sağlık turizminin önemli bir içeriğini teşkil etmektedir. Bu içerik sayesinde insan sağlığının geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bilgilere ek olarak; insanlar ses tedavilerini -kendi kriterlerine bağlı olmak üzere- yurt dışında veya yurt içinde olmak isteyebilmektedirler. Bu düşünce de hem ulusal hem de uluslararası alanda ses tedavilerine önem verilmesi ve bu alana yoğunlaşılması gerektiğini akıllara getirmektedir. Bu bilgilere ilâve olarak; sağlık turizmi kapsamında ses tedavilerinin yeterlilik, kalite ve beklentileri karşılama düzeyleri sağlık turistlerin memnuniyetlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu noktada sağlık turistlerinin memnuniyetlerinin kazanılması için ses tedavilerinin yeterlilik, kalite ve beklentileri karşılama düzeylerinin tam veya yüksek olması önemlidir. Aksi hâlde sağlık turistlerinin memnuniyetsizliğine yol açılması kaçınılmazdır. Ses tedavileri konusunda ifade etmeye değer başka bir konu gelecekle ilgilidir. Sağlık turistlerinin ses tedavileri olma noktasında gelecek zamanlarda gelişmekte olan ülkelere ve gelişmiş ülkelere seyahat etme niyetleri taşımaları kuvvetle muhtemeldir. Konuya ilişkin olarak; Uçaner ve Öztürk'e (2009) göre; ses tedavileri konusunda tercih edilebilen alanlar arasında Avrupa, Güney Amerika, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Türkiye, Japonya, Letonya, Mısır gibi bölgeler veya ülkeler gelmektedir. Bu bilgilere ek olarak; sağlık turistlerinin ses tedavileri olma noktasında türlü sebeplerden (coğrafi yakınlık, ekonomik durum, sağlık altyapısının yeterliliği ve gelişmişliği, pazarlama faaliyetleri, tanınmış önerileri vb.) dolayı ulusal veya uluslararası alanda herhangi sağlık kurumunu veya kuruluşunu tercih edebilmeleri mümkündür.

Bu bilgiler dikkate alındığında sağlık turizmi çatısı altında bir çalışma yapmak istenmektedir. Bu çalışma kapsamında (a) ses tedavilerinin sağlık turizmi içerisindeki yeri, önemi ve potansiyeli nedir? ile (b) ses tedavilerinin sağlık hizmetleri içerisindeki turistik potansiyeli ve önemi nedir? sorularına yanıt aranmaktadır. Çalışmada sağlık turizmi kapsamında ses tedavilerini incelemek amaçlanmaktadır. Çalışma, ses tedavilerinin medikal turizm özelinde değer arz ettiğini ve potansiyel taşıdığını göz önüne sermek noktasında önemlidir. Ayrıca sağlık turizmi literatürüne göz atıldığında -sağlık turizmiyle ilişkilendirmek suretiyle- ses tedavileri üzerine yoğunlaşan fazla bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma, bu yönüyle özgündür. Ayrıca ses tedavilerinin sağlık turizmi özellikle de medikal turizm alanının odağında ele alınmasına yardımcıdır. Ses tedavileri, sağlık turizminde önem taşıyan bir unsurdur. Bilgi ve iletişim teknolojilerine daha fazla önem verilmesiyle, sağlık teknolojilerden ülke içi ölçeğinde ve ülkeler arası ölçekte büyük ilerlemelerin sağlanmasıyla beraber bu unsurun insanların gözlerindeki değerinin artması söz konusudur. Yani bu unsurun değerinin daha iyi anlaşılması için zamana ihtiyaç vardır. Bu zamanın kısa, orta veya uzun olarak şekillenmesi sağlık otoritelerinin çalışmalarının ve hareketlerinin zaman odaklı seyrine, kalitesine, yeterliliğine, etkililiğine ve verimliliğine bağlıdır. Çalışmanın teorik açıdan ve uygulama açısından katkılar sağladığını öne sürmek mümkündür. Çalışma, sağlık turizmi literatürünün medikal turizm özelinde ve ses tedavileri odak noktasında geliştirilmesi ve genişletilmesi bağlamında katkılar sağlamaktadır. Ayrıca sağlık turizmi literatüründe ses tedavileri konusuna fazla değinilmediğine karar verilmiş, bundan dolayı ilgili çalışmanın oluşturulması gereği hissedilmiştir. Çalışma, sağlık alanlarında faaliyet gösteren kişilerin, kurumların veya kuruluşların plânlarına veya uygulamalarına dâhil edebilecekleri önemli bilgiler barındırmaktadır. Ayrıca çalışma özellikle ses tedavilerine ilgi duyan sağlık sektörü yetkililerinin ve sağlık turistlerinin meraklarının giderilmesi noktasında önemli bir potansiyel taşımaktadır. Çalışmanın, bu yönüyle uygulama alanına katkılar sağladığını dile getirmek mümkündür.

Kavramsal Çerçeve

Bireylerin seyahat etmek suretiyle oturdukları alanların dışında konaklayıp tedavi olmayı amaç edinmeleri sağlık turizmini ortaya çıkarmaktadır (Aydın, 2012; Çam ve Çılğinoğlu, 2022). Yeryüzünde serî şekilde artan sağlık turizmi, alternatif turizm tipleri arasında gelmektedir. Sağlık turizmi, sağlık için gerçekleştirilen hareketliliği ele alarak sağlık kurumlarının büyüme kaydetmesine olanak temin eden bir sektördür. Bu sektörde etkinlik yürüten kurumların seçilebilirliğini artırmak önemlidir. Bu konuda pazarlama etkinliklerinin sektörde doğru şekilde tatbik edilmesi, başarının odağını oluşturmaktadır (Arslan, 2020; Çam ve Çılğinoğlu, 2022). Sağlık turizminde bireyler yitirdikleri sağlıklarını yeniden elde etmek veya mevcut sağlık hâllerini muhafaza etmek için diğer ülkeleri seçmekte ve buna ilâve olarak ziyaret ettikleri alanlarda tatillerini gerçekleştirmektedirler. Bugün sağlık turizminin iki belli başlı alana; sağlıklı olmaya ve iyi hissettirmeye odaklandığı görülmektedir. Sağlık turizmi, insanları olumlu hissettirecek masaj, bitkisel ve doğal maskeler, cilt bakımı gibi ürün-hizmetlerin sunumlarını ve insanların hem zihinsel hem de fiziksel manada

sağlıklarını muhafaza etmelerine, sağlıklarına kavuşmalarına yardım eden faaliyetleri ihtiva etmektedir (Kozak, Akoğlan Kozak ve Kozak, 2014; Turganbayeva, Gündoğdu ve Çılgınoğlu, 2020).

Sağlık turizminin hedef kitlesi, sağlığı bozulan ve sağlığını koruma hassasiyeti olan bireylerden meydana gelmektedir (Aydın, 2012; Çam ve Çılgınoğlu, 2022). Bu bireylere sağlık turizmi kapsamında yoğun derecede önem verilmektedir. Böylelikle sağlık turizmi piyasasıyla ilgili ekonomik ve turistik beklentilerin bir kısmı yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Sağlık turizmi son zamanlarda kitlesel bir olay durumuna gelmiş ve global bir nitelik kazanmıştır. Gelişmiş ülkelerin yurttaşları sağlık konusuna verdikleri önem sayesinde sağlık turizmi odaklı gelişimler ile ilgilenmeye daha fazla meyillidirler. Ayrıca kendi duygusal, zihinsel ve fizikî güç ve esenliklerinin muhafaza edilmesinde uzun bir süre ve fazla miktarda para harcayabilmektedirler. Hizmetlere olan istek de bununla benzer şekilde artış göstermektedir. Sağlık şartları, değer meydana getiren yeteneklerin sürdürülebilirliği ve hastalık hâlinde ikâme maliyetlerinden kaçınma, iş liderlerinin dikkatlerini bu alana yoğunlaştırmalarını sağlayarak onları cezbeden olgular durumuna gelmektedir (Çılgınoğlu, 2018b).

Sağlık turizmi gün geçtikçe yeryüzü ekonomisinde daha kayda değer bir kanıt dönüşmektedir (Çılgınoğlu, 2018a). Ülkeler arası iletişim, iş birliği, ulaşım basitliği, özgürlük ve imkânların artışı ile bireylerin sağlık hizmeti almaları noktasında kendi bölgelerine oranla daha kaliteli hizmet gösterebilecek ve yerkünün türlü gelişmiş alanlarına gitmelerini tetikleyecek alternatif sağlık hizmetleri sunum farkındalığının yükseliş göstermesi, maddiyata dayanan güçlükler, sağlık turizmini global ortamda ön plâna çıkarmaktadır (Tontuş, 2017; Balcı, 2019; Çam ve Çılgınoğlu, 2022). Yerküre sağlık turizmi piyasasında sağlık turistlerinin türlü nedenler ile seçtikleri ülkeler arasında başlarında ABD, Hindistan, Malezya, Singapur, Belçika, Macaristan, Tayland, Meksika, Küba, Güney Kore, Almanya, Türkiye gelmektedir (Şak, 2021; Çam ve Çılgınoğlu, 2022).

Turizm ve sağlık konseptleri kapsamında ve sağlık turizmi bağlamında sağlık hizmetlerinin enternasyonal seviyede üretilmesi, kullanılması ve bununla ilgili olarak hasta olan veya olmayan sağlık turistlerinin enternasyonal hareketleri, tarihî süreçte her devirde söz konusu olan bir olgu olarak insanların karşısına çıkmaktadır. Bununla beraber sağlık turizmine dönük enternasyonal hareket, bilgi-iletişim teknolojilerinde görülen gelişimler doğrultusunda ve globalleşme süreciyle beraber bilhassa son devirlerde yoğunluk göstermeye başlamakta ve kayda değer bir piyasa alanı hâline gelmektedir (Çılgınoğlu, 2018a).

Bu anlatılanlar göz önünde bulundurulduğunda ses tedavilerinin sağlık turizmi kapsamında potansiyel ve önem taşıması söz konusudur. Literatüre göz gezdirildiğinde farklı çalışmalarda (Voigt vd., 2011; Gülenç, 2019; Çam ve Çılgınoğlu, 2021) çeşitli ses tedavilerinin doğrudan ya da dolaylı yoldan medikal turizmle dolayısıyla da sağlık turizmiyle ilişkilendirildiği göze çarpmaktadır. Bu durum da ses tedavilerinin sağlık turizminde bir değer taşıdığını göstermektedir. Yapılan bu çalışmanın sağlık turizmi konusunda ses tedavilerine odaklanılmasını kolaylaştırması beklenmektedir.

Çalışmanın hem amacının hem de şekillendirilme noktasının bu bilgi göz önünde bulundurulmasıyla geliştirilmesi, ilgili düşüncenin desteklenmesine katkı sağlamaktadır.

Yöntem

Çalışma, sağlık turizmi kapsamında ses tedavilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, ses tedavilerinin medikal turizm dolayısıyla da sağlık turizmi içerisinde önemli potansiyel değer taşıdığını göz önüne sermek noktasında önemlidir. Çalışmanın kapsamı çalışma genelinde ifade edilen yazılı bilgilerle sınırlıdır. Söz konusu yazılı bilgiler ise çalışma konusunun literatürdeki temel yansımasının ve yorumlanmasının bir bütünüdür.

Çalışmanın sağlık turizmi literatürüne ve uygulama alanına katkı sağlaması söz konusudur. Daha açıklayıcı olmak gerekirse yapılan çalışmayla birlikte sağlık turizmi literatürüne özgün bilgiler kazandırılmakta, bu bilgiler de ilgili literatürün yapısının genişlemesine ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yine bu çalışmayla birlikte sağlık turizmi uygulama alanlarının ses tedavileri odağında geliştirilmesi bağlamında fikir önerileri ortaya konulmaktadır.

Sağlık turizmi literatüründe -sağlık turizmiyle ilişkilendirmek suretiyle- ses tedavilerine odaklanan fazla bir çalışmanın varlığına rastlanmamış olması, söz konusu çalışmanın özgünlük değeri taşıdığını zihinlerde canlandırmaktadır. Ayrıca ses kullanımının, insan yaşamında günlük iletişim ve haberleşme noktasında sıklıkla değerlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda ilgili çalışma konusunun işlenmesinin, akılcıca bir tercih olduğu varsayılmaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi, derlemedir. Bu doğrultuda derleme yönteminin alt dallarından bir konumunda bulunan geleneksel derleme yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Geleneksel derlemelerde çalışma kapsamında izlenen yollarda herhangi bir sistematik ilerleyiş durumu zorunlu değildir. Ayrıca bu noktada çalışmalarda belirli yöntem ve stratejiler takip edilmeksizin hareket edilmesinde herhangi bir sorun yoktur. Bu yöntemin benimsenmesinin asıl nedeni, emekten ve zamandan tasarruf sağlama, çalışmanın odak noktasıyla ilgili genel görüntü elde etme düşüncesidir.

Çalışmada yer alan kaynaklar ‘medikal turizm’, ‘ses tedavisi’ gibi anahtar kelimeler aranarak elde edilmiştir. Bu noktada elde edilen kaynakların hem yerli hem de yabancı kaynaklardan oluştuğunu, makale, tez, kitap gibi akademik kaynaklar ve internet kaynakları temelli olduğunu ifade etmek mümkündür. Çalışma kapsamında belirtilen kaynakların yayımlanma yılları 2000 yılı öncesi, esnası ve sonrası olmak üzere değişiklik gösterebilmektedir. Buna ek olarak; belirtilen kaynakların yayımlanma yıllarının 2000’ler sonrasında olmasına ağırlık verilmiştir.

Bulgular

Bu başlık altında 'ses', 'sesle ilgili çalışmaların sağlık açısından ele alınması' ile 'ses bozuklukları ve tedavileri' alt başlıklarına değinilmektedir.

Ses

Ses, arasında uyum bulunan titreşimler olarak görülmekte (Aydın, 2000; Koç, Başer, Kahveci ve Özkara, 2016) ve kişilerin yaşamlarında konuşmak, duymak, iletişim oluşturmak için gereksinim duydukları en kayda değer nimetlerin ilk sırasında gelmektedir (Kandoğan, 2019). Ayrıca ses, bireylerin yaşam kalitesi üstünde kayda değer bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte ses, insanların fizikî ve duygusal durumlarından en çok etkilenen nitelikleri arasında gelmektedir. Sesin perdesi, tonu, gürlüğü, nefesliliği bireyden bireye göre farklılık göstermektedir (Medicana, 2023).

Yurdakul'a (2000) göre; ses, kaburga, diyafram ve karın kaslarının kontrolü ve desteği altında, gırtlakta bulunan ses tellerinin, akciğerlerden gelen havayı titreştirip ses dalgaları hâline getirmesi ve bu ses dalgalarının geniz, ağız, gırtlak, göğüs ve yüzde yer alan sinüs boşluklarında tınlatılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu durum, diğer bir ifadeyle kasıklardan dudakların ucuna değin olan alandaki neredeyse tüm organların sesi ortaya çıkarmak için birbirini destekleyip uyum içerisinde çalışmaları anlamına gelmektedir (Yurdakul, 2000; Evren, 2006).

Çoğunlukla kulağı uyaran ve bu yol ile beyinde duyumlara neden olan etkiler sesi meydana getirmektedir. Bir sesin oluşabilmesi için çalışır hâlde beyin (alıcı bir sistemin) ve kulağın olması, onların uyarılabilecek özellikteki faktörlerin bir noktalarda (ses kaynağı) meydana gelmesi ve bu faktörlerin meydana geldiği noktadan kulağa değin kulağı uyarmaya yetecek bir şiddet ile iletilmesi (iletici ortam) gerekmektedir. Bu unsurlardan herhangi biri yok ise ses de yok demektir (Zeren, 1995).

Sesle İlgili Çalışmaların Sağlık Açısından Ele Alınması

Genel olarak bakıldığında sesle ilgili çalışmaların varlığına rastlanmaktadır. İlgili çalışmalara ilişkin temel açıklamalar aşağıda paragraflar hâlinde ifade edilmektedir.

Fex, Fex, Shiromoto ve Hirano (1994), çalışmalarında fonksiyonel ses bozukluğu bulunan 10 hastaya aksan terapisi uygulaması yapmışlardır. Hastaların ses özellikleri bu terapinin öncesinde ve sonrasında akustik parametreler ile kıyaslanmıştır. Söz konusu terapinin sonrasında akustik değerlendirme neticelerinin daha iyi olduğu gözlemlenmiş ve aksan terapisinin bu noktada etkili olduğu ifade edilmiştir.

Yun, Kim ve Son (2007), çalışmalarında ses teli polipi bulunan 340 hastanın 175 hastasını üç ay sonrasında iki sınıfa ayırmışlardır. 67 bireyden oluşan ilk gruba ses hijyeni eğitimi verilmiş, 108 bireyden oluşan diğer gruba ise ses hijyeni eğitimi verilmemiştir. Ses hijyeni eğitimi gören grubun poliplerinde iyileşmelerin gözlemlendiğine dikkat çekilmiştir. Araştırmanın sonucunda ise ses teli polipi bulunan hastaların başlangıç zamanında ses hijyeni eğitimi görürlerse ve poliplerinin boyutları küçükse cerrahi müdahale yapmanın gerekemeyebileceği üzerinde durulmuştur.

Erdinç ve diğerleri (2012), çalışmalarında ses teli polipi bulunan 40 kişiye endolaringeal mikrocerrahi (EM) uygulamışlardır. Daha sonrasında ise EM öncesi ve EM sonrasında, akustik ölçümlerin, ses performans anketinin neticeleri kıyaslanmıştır. Buna göre; EM sonrasında akustik ölçümler ve ses performans anketinin neticeleri ele alındığında başarılı bulunan ses cerrahileri sonucunda ses niteliklerinin daha iyi olabileceği kanısına varılmıştır.

Chen, Ma ve Yiu (2014), çalışmalarında disfonik olmayan sağlıklı 12 kişiye rezonant ses terapisi uygulayıp bu kişilerin yüz kemiklerindeki titreşimin artış durumunu değerlendirmişlerdir. Çalışma kapsamında rezonant ses terapisi dört seans yapılmış ve her seans yarım saat sürmüştür. Rezonant ses terapisinin sonrasında yüz kemiklerinin titreşiminde büyük artış yaşanmıştır. Bu bilgiye ek olarak; bu terapinin, yüz kemiklerinin titreşiminde artış sağlayıp ses kıvrımlarında bulunan yükü aza indirgediğine değinilmiştir.

Meerschman ve diğerleri (2017), çalışmalarında Dil ve Konuşma Terapisi isimli bölümde eğitim alan 36 kadın öğrenciyi üç sınıfa ayırmışlardır. İki sınıfa 18 gün süresince basitleştirici teknikler uygulanmıştır. Araştırmada sonuç olarak; basitleştirici teknikler arasında yer alan iç çekme ve esneme tekniklerini öğrenen sınıfın akustik parametrelerinin diğer iki sınıftan daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iç çekme ve esneme tekniklerinin fonasyon (ses oluşumu) üzerinde pozitif etkiler sağladığı ileri sürülmüştür.

Saffarian, Shavaki, Shahidi, Hadavi ve Jafari (2019), çalışmalarında Lee Silverman Ses Terapisi'nin Ses Handikap İndeksi skorlarına etkisini incelemişlerdir. Çalışma kapsamında 23 parkinson hastası rastgele olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Birinci sınıf 13 bireyden meydana gelmektedir. Ayrıca bu sınıfa Lee Silverman Ses Terapisi uygulanmıştır. İkinci sınıf 10 bireyden meydana gelmektedir. Ayrıca bu sınıfa Lee Silverman Ses Terapisi uygulanmamıştır. Lee Silverman Ses Terapisi uygulaması yapılan ve yapılmayan sınıflara terapi öncesinde ve sonrasında Ses Handikap İndeksi yapılmıştır. Lee Silverman Ses Terapisi'nin sonrasında birinci sınıfın skorlarında anlamlı değişiklikler tespit edilmiştir. Buna ek olarak; Lee Silverman Ses Terapisi uygulanan sınıfın Ses Handikap İndeksi skorlarının daha iyi olduğu ve uygulanan terapinin daha etkili olduğu üzerinde karar kılınmıştır.

Erensoy (2020), çalışmasında ses teli kisti, ses teli polipi, ses teli nodülü bulunan yetişkinlere uygulanan ses terapisi ve ses cerrahisi metotlarından hangisinin daha etkili olduğunu göz önüne sermeyi amaç edinmiştir. Ses cerrahisi uygulanan sınıf (20 katılımcı) ve ses terapisi uygulanan sınıf (20 katılımcı) içerisinde yer alan toplam 40 katılımcı çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Çalışmada uygulanan ses terapisi ve ses cerrahisi metotlarının sonucunda yetişkinlerin seslerinde iyileşmelerin görüldüğü saptanmıştır. Buna ek olarak; çalışma kapsamında hem ses cerrahisinin hem de ses terapisinin pozitif sonuçlar sağladığı kanısına varılmıştır. Ayrıca bu doğrultuda ses terapisinin daha etkili bir metot olduğu düşünülmüştür.

Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda ses tedavilerine yönelik sağlık uygulamalarının ve çalışmalarının gerçekleştirildiğini ifade etmek mümkündür. Lâkin sağlık turizmi çatısı altında ses tedavilerine odaklanan çalışmaların sayısının az olması, söz konusu turizm çatısı altında ses tedavilerine odaklanan çalışmaların yapılması

gereğini hissettirmektedir. Zira bu durum sağlık turizmi literatüründeki önemli bir açığı gidermektedir.

Ses Bozuklukları ve Tedavileri

İnsan sesinin ele alınması, ses sinyallerinin fazla boyutlu tabiatı ve fizikî niteliklerinin farklılığı sebebiyle olabildiğince karmaşıktır (Karamürsel ve Dursun, 2003). Sesin değerlendirilmesinin amacı, kişinin ses kullanım davranışlarını detaylı bir şekilde ele almak, ses bozukluğuna sebebiyet veren etkeni saptamak ve ses bozukluğu görülen kişilere yapılan müdahalelerin etkili olup olmadığını veya hangi müdahale metodunun etkili olduğunu incelemek üzerine kurulu bir yaklaşımdır. Ses bozukluklarının değerlendirilmesi algısal değerlendirmeler, hasta öyküsü, videolarıngostroboskopik muayene, aerodinamik ölçümler, akustik ölçümler, elektromiyografi (EMG), elektroglossografi (EGG) gibi aşamaları ihtiva etmektedir (Deem ve Miller, 2000; Mathieson, 2013; Stemple, Roy ve Klaben, 2018; Erensoy, 2020: 9).

Sese etki eden hastalıklar çok geniş bir spektruma sahiptir. Ayrıca farklı birden fazla işlevsel veya organik patolojiyi ihtiva etmektedir. Bu çeşitli patolojilerin meydana getirdiği ses kalitesindeki ve işlevindeki farklılıkların sistematik olarak ele alınması için birden fazla çalışma gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Bu amaç ile türlü sınıflandırmalar, semptom skorlamaları ya da akustik, algısal ve görsel değerlendirme metodları üstünde çalışılmaktadır. Bunların içerisinde tarafsız olarak değerlendirilme alanı gitgide büyüyen akustik analizler kayda değer yer tutmaktadır. Bu analizler sayesinde hem hastaların tedavi öncesi ve sonrası akustik bulgularının ele alınması hem de bilimsel çalışmaların karşılaştırılmasını sağlayacak tarafsız dataların elde edilmesi mümkündür (Minifie, Moore ve Hicks, 1996; Damsté, 1997; Woodson ve Cannito, 1998; Karamürsel ve Dursun, 2003).

Ses bozukluklarının insanların yaşam kaliteleri üstünde kayda değer etkisi vardır (Medicana, 2023). Bu durum, ses bozukluklarının oluşmaması ya da kısa süre zarfında bu problemten en az hasarla kurtulunması gerektiğinin önemine dikkat çekilmesine işaret etmektedir. Ayrıca bu konu, insanların sağlıkları açısından önem arz etmekte ve geniş zaman çapında da önemini muhafaza etmektedir.

Doktorlar ilgili kişilerin birkaç hafta devam eden bir ses değişiklikleri olduğunda onları Kulak Burun Boğaz (KBB) Hastalıkları uzmanına veya uzmanlarına yönlendirebilmektedirler. Doktorlar ilgili kişilere semptomları ve zamanları ile ilgili sualler soracaklar, belli testleri değerlendirerek onların ses tellerini ve gırtlaklarını inceleyeceklerdir. Değerlendirilen birtakım test ve inceleme teknikleri şöyledir (Özel Başarı Hastanesi, 2020):

- **Laringoskopi:** Laringoskopi, hekimlerin boğazı görüntülemesini sağlamaktadır. Hekim, indirekt laringoskopi ile boğazın arkasında küçük bir ayna tutmakta ve alanı incelemektedir. Fiberoptik laringoskopide ise laringoskop denen ince, ışıklı bir cihaz değerlendirilmektedir. Bu cihaz insanların burunlarından boğazlarına doğru ya da direkt olarak boğazlarına ilerleyip alanı incelemeye imkân tanımaktadır.

- **Laringeal elektromiyografi ya da EMG:** Bu test boğaz içerisinde yer alan kasların elektriksel aktivitelerini ölçme işlemi yapmaktadır. Türlü boyun kaslarına iğneler yerleştirilmekte ve elektrotlar kaslardan gelen sinyalleri bilgisayara göndermektedir. Bu test boğaz içerisindeki sinir sorunlarını incelemektedir.

- **Stroboskopi:** Bu test konuşma esnasında ses tellerinin titreşimini incelemektedir.

- **Görüntüleme Testleri:** Görüntüleme cihazları ve MR boğaz içerisindeki doku büyümelerini ya da doku problemlerini gösterebilmektedir.

Bu bilgiler ışığında ses bozukluklarıyla ilgili önemli açıklamaların aktarılması istenmektedir. Konuyla ilgili olarak; Yelken (2023a), birtakım ses bozukluklarını şöyle açıklamaktadır:

- **Nodüller ve Polipler:** Nodüller ve polipler, ses tellerinin orta kısmında meydana gelen ve en fazla görülen, iyi huylu oluşumlardır. Nodüller, ses telleri üstünde meydana gelmiş nasırımsı yapılardır. Polipler, nodüllere kıyasla içi sıvı dolu olan oluşumlardır. Görünmeyen kan damarları tarafından beslenebilmektedir. Boğuk ve zorlamalı ses ile kısa zamanda yorulma hem polipin hem de nodülün tipik belirtileridir. Hem polip hem de nodül şarkı söyleme veya konuşma esnasında meydana gelen ses teli travmasına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Alkolün ve sigaranın kullanılması, alerji, kafein, reflü, zararlı kimyasallara maruz kalma gibi etkenler de polipin ve nodülün meydana gelmesinde etkilidir. Tedavide hijyen tavsiyelerine ilâve olarak; ses terapisi ilk evredir. Düzelme görülmeyen vakalarda cerrahi metotlar değerlendirilmektedir.

- **Kistler:** Ses tellerinde meydana gelen kistler, bedenin herhangi bir alanında ortaya çıkan kistler ile aynıdır. İçerisi sıvı dolu ve deri tarafından sarmalanan keseler biçimindedir. Tek yönlü kistler ses tellerinin en çok titreşime giren orta alanında görülmektedir. Ses teli kistlerinin hakikî sebebi kesin olarak bilinmemektedir. Tedavisi, cerrahi metotla yapılmaktadır. Cerrahi işlemden sonra ses terapisi uygulaması gerçekleştirilmektedir.

- **Reinke Ödemi:** Ses telleri boyunca görülmekte olan balona benzeyen şişliklerdir. Aşırı düşük perdeden (bilhassa kadınlarda) konuşma işaretidir. Sesini çok değerlendiren, yoğun derecede alkol alan, sigara kullanan ya da reflüsü olan bireylerde görülmektedir. Tedavisi, hastanın gereksinimine ve problemin seviyesine göre gerçekleştirilmektedir. Şayet şişlik hava yolunu kapatacak seviyedeysen o zaman cerrahi müdahale yapılması gerekmektedir. Şayet şişlik hafif ise o zaman önce ses terapisi uygulaması seçimi yapılmaktadır.

- **Kas Gerilim Disfonisi:** Bir veya birkaç kasın çok değerlendirilmesi neticesinde seste rahatsızlık ve yorgunluk hissedilmesidir. Tek başına oluşsa da birtakım hâllerde organik neticelere eşlik edebilmektedir. Sebebi, gırtlak kaslarında görülmekte olan yoğun aktivitedir. Ses terapisi, seçimi yapılan tedavi metodudur. Gırtlak masajı ve yumuşak fonasyon, etkili olan metotlardır.

- **Puberfoni:** Ergenlik devrinden sonra organik sebebe bağlı olmaksızın ergenlik devrine ait sesi değerlendirmede ısrar etme hâlidir. İnce sesi bulunan erkeklerde daha fazla görülmektedir. Bazı zamanlar çocuk sesi gibi sesini yüksek perdeden değerlendiren kadınlarda da görülmektedir. Sebebi bilinmemektedir. Tedavisi, ses terapisiyle mümkündür.

- **Sulkus Vokalis:** Ses teli dokusu boyunca görülmekte olan oluklardır. Tiz ses ve seste kuvvetsizlik, yorgunluk gibi bozukluklara sebebiyet vermektedir. Sulkus, birtakım vakalarda, kist alındığı hâllerde görülmektedir. Bazı zamanlar da doğuştan olabilmektedir. Ses terapisi birtakım emarelerin giderilmesine katkı sağlasa da çoğunlukla cerrahi müdahale işlemi gerekmektedir.
- **Granülomlar:** Genellikle ses tellerinin arka bölümünde meydana gelen damarlı dokulardır. Mide asidinin gırtlığın arka kısmını tahriş etmesinin neticesinde meydana gelmektedir. Hatta düşük perdede ses çıkarma, gırtlığın arka kısmının aşırı değerlendirilmesi, HIV+ veya tüberküloz gibi birden fazla hastalığa bağlı olarak meydana gelebilmektedir. Tedavinin kayda değer bölümünü reflü tedavisi meydana getirmektedir. Şayet lezyon çok büyük ve ilaç tedavisine cevap alınamamakta ise cerrahi müdahale, ses terapisi veya her ikisi de beraber yapılabilmektedir.
- **Ses Teli Felci:** Ses teli felci, ses tellerine giden bir veya birkaç sinirin zayıf oranda çalışması ve ses tellerinin hareket gerçekleştirememesi hâlidir. Çok nadir olarak ses tellerinin açılmadığı da göze çarpmaktadır. Bu hâlde hastanın solunumunda zorluk çekildiği görülmektedir. Ses teli felcinin sebebi pek fazla şeye bağlı olabilmektedir. En sık rastlanan sebep, üst solunum yolu enfeksiyonları veya griptir. Başka nedenler ise cerrahi girişimler (omuz, boyun veya göğüs), kalp problemleri ve nadir olarak tümör veya beyin hasarlarıdır. Ses tellerinin kapanma kalitesini yükseltmek için ses terapisi gerçekleştirilmektedir. Yeterli görülmediği hâllerde cerrahi işlem yapılmaktadır.
- **Spazmodik Disfoni:** Ses telleri konuşma esnasında düzensiz olarak kasılıp sesin ansızın kesilmesine sebebiyet verebilmektedir. Spazmodik disfoniye ses etkilenir iken gülme, öksürme gibi vejetatif fonksiyonlar ayrıca şarkı söyleme dahi normal olabilmektedir. Nedeni de tam olarak bilinmemektedir. Tedavi metodu, düşük oranda tek veya çift ses teline veya onlara yakın olan kaslara botulinum toksin (botoks) enjeksiyonu gerçekleştirilmesidir. Bu enjeksiyonlar yardımıyla tedavisi yapılan ses teli kuvvetsizleştirilmiş ve kasılmalar da aza indirilmiş bulunmaktadır.
- **Hemoraji:** Ses telleri dokusunun içerisinde bulunan kanamalardır. Meydana gelme sebeplerinden biri, sesin yoğun derecede yüksek kullanımıdır (örneğin; bağırma). Başka sesi kötü kullanım şartları ses tellerinde damar çatlamalarına sebebiyet verebilmektedir. Tedavisi, meydana gelme sebebine göre farklılaşmaktadır. Şayet kanama yaygın ve yeni ise birkaç gün veya birkaç hafta tümüyle ses istirahati veya kanın emilmesi için ilaç tedavisi verilebilmektedir. Gerekmekteyse de cerrahi müdahale işlemi yapılmaktadır.

Ses bozukluklarının etkili bir biçimde tedavisi ilgili klinisyenlerin çeşitli tedavi alternatiflerini bilmeleri ve bunları uygulayabilmeleriyle mümkündür. Ses bozukluklarının tedavi alternatifleri arasında cerrahi tedavi, tıbbî tedavi ve ses terapisi alternatifleri vardır (Oğuz ve Akbulut, 2013). Ses bozukluklarının tedavisi, ses kısıklığının sebebine bağlı olarak değişmektedir. Ses kısıklığına sebebiyet veren hâllerin çoğu, sesin dinlenmesi ve doğru ses değerlendirme alışkanlığını kazanmak ile düzeltilmektedir. KBB Hastalıkları uzmanları insanlara ses kullanımına ilişkin bilgiler verebilmekte, insanları eğitim almaları için ses ve konuşma patologlarına gönderebilmekte (ses ve konuşma patologları da birtakım ses bozukluklarında sesi doğru değerlendirme yöntemini öğretmeye ve var ise yanlış yöntemi ortadan

kaldırmaya çalışmakta) ya da polip gibi görünür bir sebep var ise ameliyat ile tedavi olmayı tavsiye edebilmektedirler (Karagöz, 2023).

Bir ses bozukluğunun tedavi hizmeti, bu duruma neyin sebebiyet verdiğine bağlıdır. Tedavi hizmeti şunları içerebilmektedir (Özel Başarı Hastanesi, 2020):

- Yaşam Stili Farklılıkları: İnsanların yaşam stillerinde gerçekleştirebilecekleri birtakım farklılıklar semptomları aza indirmeye ya da durdurmaya katkı yapabilmektedir. Bağırmmamak, yüksek ses tonuyla konuşmamak ve ses fazla miktarda kullanılmakta ise düzenli aralıklarla sesi dinlendirmek bunlardan birkaçıdır. Ses telleri ve etraflarındaki kasları gevşetmek, konuşmadan evvel ses tellerini ısıtmak amacıyla değerlendirilecek egzersizler birtakım hâllerde hastalara yardımcı olabilmektedir.
- Konuşma Terapisi: Dil ve konuşma uzmanı ile çalışmak birtakım ses bozukluklarının tedavisine katkı sağlayabilmektedir. Bu terapi, nefes egzersizlerini ve konuşma davranışlarını ihtiva etmektedir.
- İlaçlar: Birtakım ses bozuklukları, ilaç kullanımıyla tedavi edilebilen problemler tarafından meydana gelmektedir. Gastroözofagal reflü hastalarında antasit kullanımının ses bozukluğu bulunan hastalara fayda sağlayabildiği görülmektedir.
- Enjeksiyon: Hekimler botoks enjeksiyonuyla boğaz içerisindeki kas spazmlarını tedavi edebilmektedirler. Hekimler birtakım hâllerde ses tellerinin içerisine yağ ya da başka dolguları enjekte edebilmektedirler.
- Cerrahi: Hekimler cerrahi müdahaleyle birtakım doku büyümelerini giderebilmektedirler. Sese etki eden doku büyümesinin nedeni kanser ise radyoterapi gibi ilâve tedavilere gereksinim duyulabilmektedir.

Bu bilgilerin beraberinde çeşitli örnekler verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareket ederek ifade edilen örnekler aşağıda yer alan paragraflarda sunulmaktadır.

Varis tedavilerinde ses dalgası kullanımından yararlanılabildiğine yoğunlaşılmaktadır. Bu yöntemin standart bir tedavi olarak dünya üzerine yerleştiğine ve Türkiye’de kullanıldığına vurgu yapılmaktadır (Bozkurt, 2018).

Literatürün ilk oral maskesi ses kısıklıklarının tedavi işleminde değerlendirilmek üzere Op. Dr. İlter Denizoglu tarafından üretilmiştir. Bu bilgiye ek olarak; hastaların boyunlarına kolayca asabilecekleri aparatın bir taraftan ses kısıklığının tedavisine yardımcı olurken öbür taraftan da profesyonel sesin geliştirilmesi noktasında kullanılabildiğine vurgu yapılmıştır (CNN Türk, 2019).

Ses dalgası, taş hastalığının tedavi teknikleri içerisinde yer alan bir işlemdir. Dr. Gürkan Özkan, ses dalgası tedavisinin, normalde beden dışından bir cihaz tarafından bedene yollanan ses dalgaları ile böbrekteki ve ürinerdeki taşları kırma metodu olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca buradaki olayın, ses dalgası yollandığında böbreğin içerisinde ya da kanalda taşın kırılarak küçültülmesi ve hastaların bunları daha sonradan normal yollar ile düşürmeleri üzere gönderilmeleri üzerine kurulu olduğuna dikkat çekmektedir (Ekovitrin, 2020).

Ses bozuklukları, işlevsel, organik, nörojenik ve psikojenik olmak üzere dört farklı sebepten meydana gelmektedir. İnsanların çıkardıkları seslerin kalitesi, ses tellerinin ne denli rahat (veya efor ile) hareket ettiği ile yakından ilişki içerisinde. Ses telleri senkronize biçimde titreşmekte ise çıkan ses de kulağa hoş gelmektedir. Lâkin sert biçimde, zorlanıp bir araya gelmekteyse çıkan ses hoş olmamak ile kalmamakta, ses telleri kalıcı biçimde hasar görebilmektedir. On beş günü aşkın bir zamandır ses kısıklığı, seste farklılık veya gırtlakta rahatsızlık hissi yaşanmaktaysa en kısa sürede bir KBB Hastalıkları uzmanına başvurulmasında fayda vardır (Yelken, 2023b).

İşlevsel ses bozuklukları, ses kıvrımlarının normalden çok gerilmesinin ve çok eforlu değerlendirilmesinin neticesinde ses tellerinde rahatsızlık ayrıca travma ortaya çıkması sonucunda görülen ses bozukluklarıdır (Mathieson, 2001; Ünal, 2015). Diğer bir ifadeyle işlevsel ses bozuklukları, ses kıvrımlarında travma meydana getiren her çeşit yanlış ses davranışıdır. Ses travması meydana getiren bu davranışlar; çok konuşma, tezahürat yapma, bağırma, çığlık atma, taklit yapma, sert glottal atakların fazla değerlendirilmesi, boğaz temizleme, öksürme, toz, sigara dumanı ve zehirli gazları soluma, alerji, yanlış ses yöntemi ve uygun olmayan ortamda şarkı söyleme, üst solunum yolu enfeksiyonu, menstürasyon devri gibi ses kıvrımlarının zayıf olduğu hâllerde sesi yoğun değerlendirme, yüksek sesle konuşma ve yüksek perdeden konuşma olarak örneklendirilebilmektedir (Deem ve Miller, 2000; Ünal, 2015).

İşlevsel ses hastalıklarında normal vokal fold morfolojisi ve hareketine ilişkin disfoni sıklık ile görülmektedir. Organik ses hastalıkları ise genel olarak larenksteki belli başlı patolojik farklılıkları ihtiva etmektedir (Karamürsel ve Dursun, 2003). İşlevsel ve organik sebepli ses hastalıklarında ses kalitesinin değerlendirilmesi, temel olarak klinisyen tarafından subjektif olarak gerçekleştirilmektedir. Bu hâlde ses kalitesi saptanırken sese ilişkin kısık, sert, kaba, nefesli, tiz seslilik gibi çeşitli sıfatlar ile tanımlamalar yapılmaktadır. Subjektif değerlendirmenin yanında hastanın sesini daha detaylı olarak değerlendirebilmek ve bilimsel çalışmalara dayanıp standart dataolar sağlamak için ses sinyalleri tarafsız olarak değerlendirilmektedir (Yanagihara, 1967; Koyama, Kawasaki, Ogura ve Louis, 1969). Sesin akustik analizinde belli başlı temel frekans (fo), shimmer yüzdesi, jitter yüzdesi, harmoniğin gürültüye oranı (HNR), normalize edilmiş gürültü enerjisi (NNE) gibi parametreler ölçülmektedir (Flanagan, 1972; Woodson ve Cannito, 1998). Bu parametrelerin ölçümleri birden fazla ses hastalığında tedavi öncesindeki ve sonrasındaki ses kalitelerinin tarafsız olarak değerlendirilmesinde kullanılmaktadır (Woodson ve Cannito, 1998; Uloza, 1999; Karamürsel ve Dursun, 2003). İşlevsel ve organik ses hastalıklarının her ikisi de cerrahi metotla, medikal metotla ya da ses terapisi metoduyla tedavi edilebilmektedir (Karamürsel ve Dursun, 2003).

Ses sorunlarının birden fazlasının ses yolundaki organik bozukluktan kaynaklandığı görülmektedir. Bundan dolayı bir haftadan çok devam eden ses sorunlarında fizikî sebebi bulmak ve tedavi sürecini saptamak için medikal muayene gerçekleştirilmesi olabildiğince önem arz etmektedir. Laringeal anomaliler ses tonunda bozukluğa sebep olmakta, diğer taraftan da supraglotik solunum yolundaki anomaliler rezonans bozukluklarına neden olmaktadır (Mathieson, 2001). Birtakım organik ses bozuklukları ilerleyici nitelik göstermemektedir. Ayrıca sabittir ve medikal tedaviye cevap

vermemektedir. Bu çeşit sorunlar için ses terapisi tek çözüm yolu olarak görülebilmektedir (Boone ve McFarlane, 2000; Ünal, 2015).

Solunum, rezonans ve fonasyon için gereken kas denetimi ve uyarımı doğuştan, sonradan kazanılmış, çevresel veya merkezi sinir sisteminde görülen bir lezyon neticesinde sorunlu olabilmektedir. Bu çeşit bozukluklar, nörojenik bozukluklar olarak isimlendirilmektedir (Boone ve McFarlane, 2000). Çevresel sinir sisteminin dâhil olduğu nörojenik ses bozukluklarında sadece palatal ve laringeal kaslar etkilenmektedir. Merkezi sinir sisteminin dâhil olduğu ses bozukluklarındaysa solunum yolu boyunca daha kapsamlı belirtiler gözlemlenmektedir (Mathieson, 2001; Ünal, 2015).

Psikojenik ses bozukluğu, ergenlik devrinde bilhassa erkek çocuklarında ortaya çıkan gırtlak yapısında ya da işleyişinde bir problem olmamasına karşın sesin kalınlaşmayarak ince kalmasına sebebiyet veren bir durumdur. Hormonal farklılığa bağlı olmak üzere kalınlaşma gösteren ses rengini beynin garipsemesinden dolayı birey eski sesini değiştirmek istememektedir. Kişi ince, inişli-çıkışlı ve metalik bir ses rengine sahiptir. Bu farklılıklar erkek çocuklarında kız çocuklarına kıyasla çok daha gözle görülürdür. Ergenlik devrinde oluşan, tedavi edilmediği hâlde ileri yaşlara dek sürebilen ses frekansının anormal seviyede olması, ses kırılmalarıyla ayırıcı özelliği ortaya konan bir ses bozukluğudur. Bu hastalarda genel olarak ses teli muayenesinde fizyolojik ve anatomik bozukluk bulunamamaktadır. Bu hâl, nadir görülen bir sorun değildir. Bu hastalar çoğunlukla alay hususu olmaktan, telefonda cinsiyetlerinin anlaşılmamasından duydukları rahatsızlıktan ötürü hekimlere başvurmaktadırlar (Kandoğan, 2019).

Bu bilgilere ek olarak; Özel Başarı Hastanesi (2020), ses bozukluklarının birden fazla etkenden kaynaklanabildiğini öne sürmekte ve muhtemel sebeplerden bazılarını ise aşağıda şu şekilde ifade etmektedir:

- Doku Büyümesi: Birtakım hâllerde ses telleri üstünde ekstra dokular meydana gelebilmektedir. Bu dokular ses tellerinin normal çalışması karşısında engel teşkil edebilmektedir. Büyümüş dokular, Kistler adı verilen sıvı dolu keseler, papilloma denen siğil benzeri yapılar ya da nodül denen nasır benzeri yapıları ihtiva etmektedir. Birtakım kişilerin ses telleri arasında Örümcek Ağı ismi verilen doku yapısı gelişebilmektedir. Granuloma ismi verilen kronik inflamasyon alanları ve polipler de ses tellerine etki edebilmektedir. Dokularda oluşan büyümelerin yaralanma, hastalık, kanser ve sesi yoğun derecede zorlamak gibi birden fazla sebebi olabilmektedir.

- İltihap ve Şişlik: Birden fazla faktör ses tellerinde iltihaba ve şişmeye sebebiyet verebilmektedir. Cerrahi müdahaleler, solunum yolu hastalıkları ya da alerjiler, asit reflüsü, birtakım kimyasallara maruz kalma, alkol kullanımı, sigara kullanımı ve sesi yoğun düzeyde zorlamak bunlar içerisinde ön plâna çıkmaktadır.

- Sinir Sorunları: Birtakım tıbbî hâller ses tellerini denetleyen sinirlere etki edebilmektedir. Bu tıbbî hâllere miyastenia gravis, multipl sklerosis, amiyotrofik lateral skleroz (ALS), huntington ve parkinson hastalıkları örnek olarak verilebilmektedir. Ses tellerini denetleyen sinirler aynı sürede cerrahi müdahaleler ya da kronik larinks iltihabı (larenjit) neticesinde zarar görebilmektedir.

- **Hormon:** Tiroit hormonu, erkek-kadın hormonları ve büyüme hormonlarına etki eden hastalıklar ses bozukluklarına sebebiyet verebilmektedir.

- **Sesin Yanlış Değerlendirilmesi:** Ses telleri konuşur iken yoğun oranda zorlandığında strese girebilmektedir. Bunun neticesinde boğazın içerisinde bulunan kaslarda problemler meydana gelebilmekte ve ses etkilenmektedir. Sesin yoğun oranda zorlanması ses bozukluklarına sebebiyet verebilmektedir. Sigara içmek ve boğazın temizlenmesi için devamlı öksürmek de sese hasar veren eylemlerdir. Sesin zorlanması, ses tellerinin düğüm ve polip denen nasır ya da kabarcıklar geliştirmesine sebebiyet verebilmektedir. Bunlar sesin nasıl duyulduğunu ve tonunu değiştirebilmektedir. Ses telleri fazla miktarda zorlandığı hâllerde kopabilmekte ve bunun neticesinde ses telinde kanama ve sesin tümüyle kaybı gibi neticeler meydana gelebilmektedir. Ses telindeki kanamalar, acil tedavi hizmeti icap ettiren hâllerdendir.

Bu anlatılanlara ek olarak; Dil ve Konuşma Bozuklukları Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezine (2023) göre; ses suistimalli konuşma alışkanlıkları (bağırarak, yüksek ses tonuyla konuşmak, sıklıkla boğaz temizlemek ve benzeri), tıbbî nedenler (tiroit ameliyatı, kalp ameliyatı, gırtlığın alınması, entübasyon ve benzeri), kronik hastalıklar (alerji, mide sorunları, hormonal sorunlar, solunum sorunları ve benzeri), alışkanlıklar (sigara tüketimi, alkol tüketimi) veya nörolojik bozukluklar ses bozukluklarının en kayda değer sebepleri arasındadır.

Teknolojinin ilerleyişiyle beraber ses sinyallerinin daha detaylı olarak ele alınması için türlü araştırma metotları meydana getirilmektedir. Son senelerde değerlendirilmesi yaygınlık kazanan ses analiz metotları, sesin normal olup olmadığını tespit etmek ve ses kısıklığının seviyesini saptamak için değerlendirilmektedir. Gerçekleştirilen analizlerin sonrasında hastalara uygulanan tedaviye verilen cevabı ölçmek ve neticelerini kıyaslamak da mümkün hâle gelebilmektedir (Karamürsel ve Dursun, 2003).

Bugün ilerleyen tıp sayesinde etki seviyesi düşük bir havanın neden olduğu ses tellerinin kenar hareketlerini tespit edebilmek ve titreşimin çoğalması ile ses tellerinde oluşan farklılaşmayı gözlemleyebilmek mümkün duruma gelmektedir. Bu teknolojik ilerleyişler sayesinde ses rahatsızlıkları yüksek seviyede tedavi edilmeye başlanmaktadır. Bütün bu gelişimlere ve ses bakımının daha da basitleşmesine karşın ses eğitimi hâlen önem durumunu muhafaza etmektedir. Öyle ki tıp uzmanları ses rahatsızlıklarında tıbbî tedaviye ilâve olarak; ses çalışmalarının rahatsızlığın ortadan kaldırılmasında kayda değer bir fonksiyon üstlendiğini ifade etmekte ve bu çalışmaları hastalara önermektedirler (Sabar, 2008; Köşreli, 2016). Konuyla ilgili olarak; pek fazla sebeple meydana gelebilecek olan konuşma bozukluklarının tedavi işlemi ses eğitimi çalışmalarının kayda değer bir konuma sahip olduğu ve ses eğitimi çalışmalarının sık sık konuşma bozukluklarının ortadan kaldırılmasına yönelik tedavi işlemlerinde değerlendirildiği göze çarpmaktadır. Bu bağlamda doğru nefes ve ses metodunun değerlendirebilmesi ile ilgili egzersizlere, artikülasyon ve şarkı söyleme çalışmalarına konuşma bozukluklarının tedavilerinde yer verilmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilen pek fazla çalışma kapsamında konuşma bozukluklarının tedavilerinde ses eğitimi çalışmalarının iyi neticelerin sağlanmasına destek olduğu

saptanmıştır (Cohen, 1993; Evren, 2006; Norton, Zipse, Marchina ve Schlaug, 2009; Aycan, 2012; Erdem, 2013; Çakan ve Gül, 2018).

Ses bozukluklarının değerlendirmesinde ve tedavi edilmesinde KBB Hastalıkları uzmanı ile dil ve konuşma terapisti iş birliği içinde çalışmaktadırlar. Bunun sebebi, ses bozukluklarının tedavi edilmesinde kimi zaman yalnızca cerrahi yöntemlerin kimi zaman yalnızca ses terapisinin kimi zaman da hem cerrahi yöntemlerin hem de ses terapisinin birlikte uygulanmasıdır. Hangi metotla ses bozukluğunun tedavi edileceği ses probleminin kaynağına ve konan tanıya göre değişiklik göstermektedir. Doğru tanının konmasında ve uygun tedavi plânının yapım sürecinde KBB Hastalıkları uzmanı, hastalığın cerrahi veya medikal tedavisinden, ses üretiminde görevli olan organlardaki hastalığın tanısının konulmasından; dil ve konuşma terapisti ise KBB Hastalıkları uzmanı tarafından dil ve konuşma terapistine yönlendirilen hastanın ses bozukluğunu fonksiyonel olarak değerlendirip ayırıcı tanısının gerçekleştirilmesinden ve hasta için en uygun tedavi yaklaşımının göz önüne serilmesinden, vokal hijyen eğitimi, ses terapisi çalışmaları ve gereken durumlarda stres danışmanlığı temin etmekten sorumludur (Topbaş, 2009; Aronson, 2012; Tadihan Özkan ve Demirhan, 2014).

Sesin dinlendirilmesi, ses egzersizlerinin düzenli olarak gerçekleştirilmesi, suyun düzenli olarak tüketilmesine dikkat edilmesi, yeterli ve verimli bir uykunun alınması, sigara içilmemesi ve sigara içilen ortam içerisinde bulunulmaması, mentol içeren ürünlerin (nefes açıcı, pastil, şeker gibi) kullanımından mümkün olduğunca uzak durulmaya çalışılması ses sağlığı açısından son derece önemlidir (Kandoğan, 2019). İnsanların bu tür bilgileri göz önünde bulundurmaları ve bunlara uyum göstermeleri kendi ses sağlıklarının geliştirilmesi yönünden son derece faydalıdır.

Ses, rutin şekilde tıbbın farklı alanlarında ve bütünsel şifacılıkta değerlendirilmektedir. Ses, bugün daha sık olarak ağrıların ve stresin ortadan kaldırılması için geleneksel tedavi metodu olarak değerlendirilmektedir. Ana ses şifacılığı metotları; ses analizi terapisi, müzik terapi, sonopunktur, kompakt diskler (CD), doğal akustik enstrümanlar, sonik bindirme teknolojisi, yankılanan frekans tedavisi, mantra söyleme, tonlama, diyapazon terapisi, vibroakustik terapi, işitsel zenginleştirme teknolojisidir (Karamızrak, 2014).

Ses cerrahisi, sağlık turizmi kapsamında, medikal turizm özelinde değerlendirilebilmektedir (Voigt vd., 2011; Gülenç, 2019; Çam ve Çılğinoğlu, 2021). Ses cerrahisi alanında yaşanan gelişim, değişim ve etkileşimler, genel olarak sağlık turizmi potansiyeli, popüleritesi ve hareketliliği bakımından bu segmentte (sağlık turizmi) faaliyet yürüten ülkelere olumlu etkiler ve avantajlar sağlamaktadır.

Genel olarak; dünya üzerinde fazla sayıda ses tedavisi uygulamasının bulunduğunu öne sürmek mümkündür. Bunlar sağlık turizmi potansiyelinin geliştirilmesi bağlamında değer arz etmekte ve ilgili alanların turistik yönden tanınırlığını ve önemini artırmaktadır. Zaman geçtikçe bu anlamda önemli ilerlemelerin kaydedileceği düşünülmektedir. Zira zaman geçtikçe teknolojik gelişmeler hızlanmaktadır. Bu durumun ise insanların teknolojik araç kullanımları bakımından önemli bir çekicilik ve etki oluşturması beklenmektedir.

Sağlık turizmi piyasası içerisinde sağlık turistlerinin sağlık temelli isteklerinin ve gereksinimlerinin tam veya yüksek derecede yerine getirilmesine önem verilmektedir. Böylelikle söz konusu piyasa içerisinde yararlar, avantajlar ve ilgili sağlık kurumlarının ve kuruluşlarının varlığını devam ettirme mücadelesinde hareketlilikler sağlanmaktadır. Bu durum ses tedavileri özelinde düşünüldüğünde sağlık turistlerinin ses sağlıklarının korunması ve geliştirilmesi konusundaki beklentilerinin tam veya yüksek seviyede karşılanmasıyla ilgili piyasa içerisinde olumlu etkilerin oluşturulması veya bu etkilerin artırılması ihtimâller dâhilindedir. Bu görüşe ek olarak; zaten küresel anlamda yaşanan sağlık odaklı etkileşimler sayesinde sağlık uygulamalarına yönelik pratik ve teorik çalışmaların sayısının ve kalitesinin artırılması, etkilerinin geliştirilmesi söz konusudur.

Anlatılanlar doğrultusunda ses tedavileri sağlık turizmi içerisinde önemli bir konuma sahip olmakla beraber ilgili tedavilerin bu turizm kapsamında büyük bir potansiyel ve önem sahibi olduğu düşünülmektedir. Zira ses tedavileri, medikal turizm alanında önemli bir konu teşkil etmekte, medikal turizm de sağlık turizminin önemli bir kolunu oluşturmaktadır. Bundan dolayı ses tedavileri sayesinde sağlık turizmi alanına hem doğrudan hem de dolaylı yoldan olumlu etkilerin sağlanması söz konusudur. Zaman geçtikçe, teknoloji geliştikçe ve insanlar tarafından teknoloji kullanımı arttıkça bu olumlu etkilerin artış göstermesi mümkündür. Bundan dolayı sağlık paydaşlarının bu tür kıstasları göz önünde bulundurmaları, kendileri adına önem ve katkı sağlayabilir niteliktedir. Yine bu anlatılanlar doğrultusunda ses tedavilerinin sağlık hizmetleri içerisinde yüksek turistik potansiyele ve öneme sahip olduğuna açıklık getirilebilmektedir. Ses tedavisi uygulamaları sayesinde sağlık hizmetleri yelpazesinin genişletildiği bilinmektedir. Ulusal ve uluslararası alan içerisinde sağlık hareketlerinin yaşanmasına ve yayılmasına katkı sağlayan ses tedavisi uygulamalarının turistik açıdan önemli kaynaklara sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Bu kaynakların, sağlık ürünlerinin ve hizmetlerinin turistik çekiciliğine destek olduğu ve sağlık turistlerinin isteklerinin veya gereksinimlerinin yerine getirilmesi noktasında turistik memnuniyetin sağlanmasına güçlü bir zemin hazırladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte ses tedavisi uygulamaları konusunda ülke alternatiflerinin fazlalığı göze çarpmaktadır. Bu durum da ses tedavisi uygulamalarına odaklanan sağlık kurumlarının ve kuruluşlarının dikkatini çekmektedir. Zira sağlık alanında uzmanlaşan veya uzmanlaşmakta olan ülkelerin sağlık kurumları ve kuruluşları sağlık hizmetleri alanının genelinde hizmet verebildiği gibi belirli bir alana veya alanlara yoğunlaşabilmektedir. Bu sağlık uygulaması alanlarından birini de ses tedavisi uygulamaları oluşturabilmektedir. Böylelikle sağlık turistlerinin ilgilerinin ve odak noktalarının bu alana çevrilmesi için gayret sarf edilmesi söz konusudur. Bu gayretlerin yerini bulması için niteliksel ve niceliksel açıdan uygun pratik ve teorik çalışmaların yapımına hız kazandırılmasında büyük fayda vardır. Söz konusu noktada ise sağlık konusuna ilgi duyan araştırmacıların ilgili konudaki çalışmalarında yenilikler oluşturmalarının ve uygulama noktasında entegre edilebilir yaratıcı fikirler ortaya koymalarının, sağlık turizminin genel profilinin ve yapısının gelişmesinde önemli hareketlenmeler sağlayacağı varsayılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Dünya üzerinde pek çok alanda türlü nedenlerden dolayı ses tedavilerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Yapılan çalışmayla birlikte ses tedavilerinin sağlık turizmi kapsamında öneme ve potansiyele sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ve ulusal düzeyde önemli çekicilik oluşturan ses ile ilgili tedavilerin sağlık turizmi kapsamında ve medikal turizm özelinde gelecekte daha da iyi bir noktaya ulaşarak mevcut ve muhtemel potansiyelini ve önemini artırması beklenmektedir. Ayrıca sağlık turizmi pazarına önem veren ülkelerin de bu anlamda yol kat etmesi, kendi avantajına olup bünyesinde turistik ve ekonomik yönden pozitif etkiler sağlaması söz konusudur. Yine ayrıca ses tedavileri sağlık turizmi bağlamında yeterince odaklanılmamış ise bu alan gelişme potansiyeline sahiptir. Bundan dolayı ülkelerin sağlık turizmi kurumlarının ve kuruluşlarının yetkililerinin bu alana girişimde bulunmaları veya bu alandaki girişimlerini yaygınlaştırmaları ve geliştirmeleri önemlidir. Böylelikle hasta refahının ve memnuniyetinin artmasına, sağlık turizmi alanına çeşitli açılardan (ekonomik, sosyal, psikolojik, turistik gibi) katkılar sağlanmasına doğrudan ya da dolaylı yoldan yardımcı olunabileceği düşünülmektedir. Sağlık turizmi alanında ses tedavileri konusunda gerek gelişmekte olan ülkeler gerekse gelişmiş ülkeler büyük avantaj sahibidir. Bu ülkeler sağlık turistleri üzerinde cazibe sağlamaktadır. Bu cazibenin artması noktasında ise söz konusu ülkelerin sağlık odaklı gelişimleri takip etmesi, yenilikçi ve akılcı sağlık uygulamaları tasarlaması ve bunları yürütmeye koyması önemlidir. Tüm bunlar yaşanırken de söz konusu konuyla ilgili aralıklı zamanlarda beyin fırtınası gerçekleştirmek, sağlık uzmanlarının görüşlerine başvurmak, iş akışını denetlemek, sağlık turizmi arzına ve talebine göre uygun ve önemli teknolojik adımlar atmak gerekebilmektedir. Bundan dolayı ilgili durumlara hazırlıklı olunmasında yarar söz konusudur.

Çalışmanın genelinden anlaşılacağı üzere ses tedavileri, sağlık turizmi kapsamında önemli bir konuma sahip olmasıyla dikkatleri üzerine çeken bir yapıya sahiptir. Ses tedavilerinin sağlık turizminde hem büyük bir potansiyele hem de büyük bir öneme sahip olduğunu ileri sürmek mümkündür. Zira yurt içinde ve yurt dışında odak noktasında ses tedavilerinin yer aldığı çok sayıda sağlık hareketliliği yaşanmaktadır. Bu sağlık hareketliliği birçok olumlu etkiyi (turistik, sağlıksal, toplumsal, sosyolojik, psikolojik, kültürel, ekonomik gibi) beraberinde sürüklemektedir. Bu durum da ses tedavilerinin sağlık turizmi konusundaki değerine değer katmaktadır.

Ses tedavileri sağlık hizmetleri içerisinde büyük bir turistik potansiyele ve öneme sahiptir. Zira hem ulusal hem de uluslararası alanda çok sayıda ses tedavisi hizmetleri yürütülmektedir. Özellikle teknolojikler gelişimlerin elde edilmesiyle beraber ses tedavisi hizmetlerinin artırıldığı, sağlık hizmetleri içerisinde yeniliklerin ve olumlu izlenimlerin meydana getirildiği göze çarpmaktadır. Ayrıca ses tedavisi hizmetleri sayesinde insanların sağlıklarının korunması ve geliştirilmesi bağlamında önemli etkiler sağlanmaktadır. Küresel ölçekte bu etkilerin artırılması için hem ses tedavisi uygulamalarının sayısının artırılması hem de bu uygulamaların kalite, etkililik, verimlilik ve sağlık odaklı isteğe ya da ihtiyaca cevap verebilirlik yönlerinden geliştirilmesinde büyük fayda vardır.

Çalışmanın teorik çıkarımları vardır. Çalışma konusunun araştırmacıların ilgilerini çekebileceği ve sağlık turizmi literatürüne katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Zaten sağlık turizminin alt alanlarından bir tanesi konumuna bulunan medikal turizm sayesinde Türkiye’de ve dünyada hareketliliklerin yaşanması söz konusudur. Bu da medikal turizmi sağlık turizmi kapsamında önemli kılmaktadır. Ses tedavilerinin medikal turizm yapısı altında değerlendirilebileceği göz önünde bulundurulduğunda bu tür tedavilere dikkat çekilmesinin önemli olduğunu akıllara getirmektedir. Ayrıca günlük iletişim noktasında sesli iletişime önem verilmekte ve bu iletişim çeşidi günlük iletişimlerde yaygınlıkla kullanılmaktadır. Bu bilgi dikkate alındığında insanların sesleriyle ilgili sorunların çözüm yollarını aramaları ve bulmaları noktasında istekli olabilmeleri ihtimâller dâhilindedir. Hâl böyle olduğunda ise sağlık turizmi genelinde, medikal turizm özelinde yer alan bir konu olan ses tedavilerinin araştırılması ve incelenmesi mümkündür. Bu da söz konusu ses tedavileriyle ilgili çalışma konusunu literatürel bağlamda önemli bir hâle getirmektedir.

Çalışmanın pratik çıkarımları vardır. Çalışma, medikal turizm uygulama alanının geliştirilmesi ve bu alana yoğunlaşılması noktasında önemli düşünceler ileri sürmekte ve konuya ilgi duyan araştırmacıları meraklandırmaktadır. Ayrıca çalışma, sağlık turizmi paydaşlarının özellikle de sağlık kurumlarının ve kuruluşlarının, sağlık turistlerinin (özellikle de medikal turistler) sağlık turizmi odaklı turistik çalışmaları ve hareketleri kapsamında plânlamalarına dâhil edebilecekleri ve yararlanabilecekleri özgün bir nitelik taşımaktadır. Bu da ilgili çalışmayı uygulama noktasında önemli kılmaktadır.

Çalışmanın sonraki çalışmalara önerileri vardır. Bu öneriler şöyledir:

- Sağlık turizmi kapsamında sesli iletişimin önemi araştırılabilir. Bu araştırmanın verileri sağlık turizmi çalışanları ve sağlık turistleri olmak üzere iki ayrı noktada yoğunlaştırılarak toplanabilir. Toplanan veriler ise betimsel analiz tekniği kullanılarak işlenebilir.
- Ülkelerin sağlık altyapı-üstyapı yatırımları ses tedavileri odağında geliştirilebilir. Bu hâl bilhassa az gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler açısından önem taşımaktadır.
- Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri göz önünde bulundurularak ses tedavileri odaklı girişimlerinin araştırılması ve karşılaştırılması sağlanabilir.
- Ses tedavileri uygulamalarının gelecekte nasıl yenileneceği ve geliştirileceği konusunda bir araştırma ortaya konabilir. Ayrıca araştırma kapsamında bu noktada ön plâna çıkan ülkeye veya ülkelere değinilebilir.
- Ses tedavisi veya tedavileri alan medikal turistlerin turistik memnuniyetleri ve eğilimleri araştırılabilir. Bu araştırmanın verileri ise -farklı ülkelerden olmak üzere- yabancı turistlerden elde edilebilir. Ayrıca araştırmanın verileri çevrim içi ortamdan toplanabilir.
- Ses tedavileri konusunda uzmanlaşan veya uzmanlaşma düşüncesi bulunan sağlık işletmelerinin yöneticilerine yönelik bir odak grup görüşmesi yapılabilir. Bu kapsamda sağlık piyasasının güçlü ve zayıf yönleri ele alınabilir, teoride ve uygulamada ortaklıklar sağlanabilir. Ayrıca söz konusu kapsamda ilgili sağlık işletmelerinin üst, orta ve alt düzey çalışanlarına yönelik odak grup görüşmeleri ve(ya) mülâkatlar tertip

edilebilir. Bu bilgiler ışığında bir nitel araştırmanın oluşturulması girişiminde bulunabilir.

- Dijital turizm trendlerinin ve gelişiminin medikal turizm kapsamında ses tedavileri uygulamalarına mevcut ve muhtemel etkileri sağlık uzmanlarının bakış açıları temel alınarak araştırılabilir. Bu çalışma özellikle sağlık turizmiyle ilgili yapay zekâ teknolojileri ve trendleri odağında biçimlendirilebilir.
- Ses tedavileri konusuna odaklanan bibliyometrik analiz, meta analiz, sistematik derleme ve meta sentez çalışmaları meydana getirilebilir.
- Ses tedavileri konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ön plâna çıktığı, gelişmemiş ülkelerin de nispeten geri plânda kaldığı düşünülmektedir. Bu düşünceler ışığında ülkelerin gelişmişlik durumları üzerine odaklanan, neden, etki ve sonuç kıstaslarını temel alan, ülke içi ve ülkeler arası karşılaştırmalar üzerine yoğunlaşan, tartışmacı yönü ağır basan kavramsal makaleler yazılabilir.
- Ülkeler örneği üzerinden ses tedavisi uygulamalarının sağlık turistleri tarafından tanınırlığı ve tercih edilirliliği konusunda turistik odaklı bir saha araştırmasının yapılması plânlanabilir. Ayrıca sağlık turistlerinin ses tedavisi uygulamalarına yönelik memnuniyet durumlarına ve derecelerine açıklık getirilerek söz konusu araştırmanın anlamı, önemi ve temel hattı güçlendirilebilir.

Kaynakça

- Abels, D. J. ve Kipnis, V. (1998). Bioclimatology and Balneology in Dermatology: A Dead Sea Perspective. *Clinics in Dermatology*, 16(6), 695-698.
- Akdur, R. (2000, Mayıs). Turizm ve Sağlık İlişkisi. *Turizm Sağlığı Paneli ve Eğitim Programı Kitabı* (53-55).
- Aronson, A. E. (2012). Klinik Ses Bozuklukları [Dördüncü Baskının Ön Sözü]. Adana: Nobel Kitabevi.
- Arslan, B. (2020). Sağlık Turizm Pazarlaması. H. Eriş (Ed.). *Sağlık Turizmi* (193-234). Ankara: İksad Yayınevi.
- Aycan, K. (2012). Ses Eğitimi Yöntemlerinin Türkçe Konuşma Eğitimindeki Vurgu Kusurlarının Düzeltilmesine Etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, S. (2000). Tedavi ve Zihin Gelişiminde Müzik. *Sızıntı Dergisi*, 22(5), 256.
- Aydın, O. (2012). Türkiye’de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 91-96.
- Balcı, S. (2019). Medikal Turizm Kapsamında Hizmet Alan Hastaların Sağlık Hizmetine İlişkin Algıları: İstanbul’daki Özel Hastanelerde Bir Araştırma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Boone, D. R., ve McFarlane, S. C. (2000). *Voice Disorders, The Voice and Voice Therapy*, Pearson, Boston: Allyn & Bacon.
- Bozkurt, A. K. (2018, 11 Temmuz). Ses Dalgası ile Varis Tedavisinde 2 Saatte Mucize. <https://varistedavisi.kursatbozkurt.com/ses-dalgasi-ve-lazer-ile-varis-tedavisinde-2-saatte-mucize/>, Erişim Tarihi: 09.02.2025.
- Chen, F. C., Ma, E. P. M. ve Yiu, E. M. L. (2014). Facial Bone Vibration in Resonant Voice Production. *Journal of Voice*, 28(5), 596-602.
- CNN Türk. (2019, 6 Mayıs). Ses hastalıkları tedavisinde çığır açacak buluş. <https://www.cnnturk.com/saglik/ses-hastaliklari-tedavisinde-cigir-acacak-bulus-989100>, Erişim Tarihi: 09.02.2025.
- Cohen, S. N. (1993). The Application of Singing and Rhythmic Instruction as a Therapeutic Intervention for Persons with Neurogenic Communication Disorders. *Journal of Music Therapy*, 30, 81-99.
- Çakan, M. ve Gül, G. (2018). Ses Eğitiminde Kullanılan Nefes ve Ses Egzersizlerinin Konuşma Bozukluklarının Giderilmesinde Kullanılabilirliği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 50-63.
- Çam, O. ve Çelik, C. (2023). Hurmanın Sağlık Açısından Değerlendirilmesi. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 11(30), 191-214.
- Çam, O. ve Çılğinoğlu, H. (2021). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizmde Öne Çıkan Sağlık Uygulamaları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 197-216.
- Çam, O. ve Çılğinoğlu, H. (2022). Sağlık Turizmi Kapsamında Aşı Turizmine Genel Bakış: COVID-19 Pandemisi Süreci Örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 220-254.
- Çılğinoğlu, H. (2018a). Uluslararası Sağlık Turizminin Ekonomik, Hukuki ve İdari Yönden Değerlendirilmesi: Türkiye’deki Hastaneler Üzerinde Örneklem (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

- Çilginoğlu, H. (2018b). Sağlık Turizminin Temel Özellikleri, Eğilimleri ve Pazarın Küreselleşmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies Economics, Finance and Politics*, 13(22), 179-192.
- Damsté, P. H. (1997). Disorders of the Voice. A. G. Kerr (Ed.). *ScottBrown's Otolaryngology*, 5, 1-25.
- Deem, J. F. ve Miller, L. (2000). *Manual of Voice Therapy*. Austin, TX: Pro-Ed.
- Dil ve Konuşma Bozuklukları Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2023). Ses Bozuklukları. <https://dilkom.anadolu.edu.tr/uniteler/ses-bozukluklari>, Erişim Tarihi: 06.09.2023.
- Ekovitrin. (2020, 15 Ekim). Taş Hastalığı Tedavisinde 'Ses Dalgası' ve 'Lazer' Yöntemi. <https://www.ekovitrin.com/tas-hastaligi-tedavisinde-ses-dalgasi-ve-lazer-yontemi>, Erişim Tarihi: 09.02.2025.
- Erdem, İ. (2013). Konuşma Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Özel Sayısı*, 11, 415-448.
- Erdinç, M., Gürbüz, M. K., Özudoğru, E., Cingi, C., Çaklı, H., Kaya, E., ... ve Keçik, C. (2012). Vokal Kord Poliplerinde Cerrahi Tedavi Sonrası Ses Kalitesinin Değerlendirilmesi. *Journal of Medical Updates*, 2(2), 70-75.
- Erensoy, İ. (2020). Ses Teli Nodülü, Ses Teli Polibi ve Ses Teli Kisti Olan Yetişkinlerde Ses Cerrahisi ile Ses Terapisi Yöntemlerinin Etkililiğinin Karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.
- Evren, G. F. (2006). Ses Eğitimi Yöntemlerinin Ses Hastalıklarının Tedavisinde Kullanımı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya*.
- Fex, B., Fex, S., Shiromoto, O. ve Hirano, M. (1994). Acoustic Analysis of Functional Dysphonia: Before and After Voice Therapy (Accent Method). *Journal of Voice*, 8(2), 163-167.
- Flanagan, J. L. (1972). *Speech Analysis, Synthesis and Perception*. New York, Springer-Verlag.
- Gülenç, S. (2019). Medikal Turizm Hizmeti Veren Hastanelerde Sağlık Otelciliği Hizmetleri ile Örgütsel Ustalık İlişkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir*.
- Kandoğan, T. (2019). Ses Hastalıkları Nedir? <https://medipol.com.tr/bilgi-kosesi/roportajlar/ses-hastaliklari-nedir>, Erişim Tarihi: 07.09.2023.
- Karagöz, M. (2023). Ses Hastalıkları. <https://muammerkaragoz.com/ses-hastaliklari/>, Erişim Tarihi: 07.09.2023.
- Karamızrak, N. (2014). Ses ve Müziğin Organları İyileştirici Etkisi. *Koşuyolu Heart Journal*, 17(1), 54-57.
- Karamürsel, A. ve Dursun, G. (2003). Organik ve Fonksiyonel Disfonilerde Tedavi Sonrası Ses Kalitesindeki Değişikliklerin Akustik Olarak Ölçümü. *KBB ve BBC Dergisi*, 11(3), 99-106.
- Koç, E. M., Başer, D. A., Kahveci, R. ve Özkara, A. (2016). Ruhun ve Bedenin Gıdası: Geçmişten Günümüze Müzik ve Tıp. *Konuralp Tıp Dergisi*, 8(1), 51-55.
- Koyama, T., Kawasaki, M., Ogura, J. H. ve Louis, S. M. (1969). Mechanics of Voice Production. *Laryngoscope*, 79, 337-354.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2014). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar* (16 Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kösreli, S. (2016). Ses Eğitimi Çalışmalarının Kekemeliğin Tedavisinde Kullanılabilirliği Üzerine Bir İnceleme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 374-390.
- Mathieson, L. (2001). *The Voice and Its Disorders*. Philadelphia: Whurr Publishers, 114-124.

- Mathieson, L. (2013). Greene and Mathieson's the Voice and its Disorders. United States: John Wiley and Sons.
- Medicana. (2023). Ses Bozuklukları. <https://www.medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/16543/ses-bozukluklari>, Erişim Tarihi: 07.09.2023.
- Meerschman, I., D'haeseleer, E., Catry, T., Ruigrok, B., Claeys, S. ve Van Lierde, K. (2017). Effect of Two Isolated Vocal Facilitating Techniques Glottal Fry and Yawn-Sigh on the Phonation of Female Speech-Language Pathology Students: A Pilot Study. Journal of Communication Disorders, 66, 40-50.
- Minifie, F. D., Moore, G. P. ve Hicks, D. M. (1996). Disorders of Voice, Speech and Language. J. J. Ballenger ve J. B. Snow (Ed.). Otolaryngology Head and Neck Surgery (Fifteen Edition) (438-466). Illinois, Williams and Wilkins.
- Norton, A., Zipse, L., Marchina, S. ve Schlaug, G. (2009). Melodic Intonation Therapy Shared Insights on How It Is Done and Why It Might Help. Annals of the New York Academy of Sciences, 431-432.
- Oğuz, H. ve Akbulut, S. (2013). Ses Bozukluklarında Tedavi Seçimi. Türkiye Klinikleri Ear Nose and Throat-Special Topics, 6(2), 1-9.
- Özel Başarı Hastanesi. (2020, 12 Kasım). Ses Bozuklukları Tanı ve Tedavisi. <https://basarihastanesi.com/makale/ses-bozukluklari/>, Erişim Tarihi: 07.09.2023.
- Sabar, G. (2008). Sesimiz Eğitimi ve Korunması. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Saffarian, A., Shavaki, Y. A., Shahidi, G. A., Hadavi, S. ve Jafari, Z. (2019). Lee Silverman Voice Treatment (LSVT) Mitigates Voice Difficulties in Mild Parkinson's Disease. Medical Journal of the Islamic Republic of Iran, 33, 5.
- Stemple, J. C., Roy, N. ve Klaben, B. K. (2018). Clinical Voice Pathology: Theory and Management. San Diego, CA: Plural Publishing.
- Şak, N. (2021). Sağlık Turizmi ve Ekonomik Büyümede Asimetrik Etkiler: Türkiye Uygulaması. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 17(3), 781-799.
- Tadıhan Özkan, E. ve Demirhan, E. (2014). Pediatrik Ses Bozuklukları ve Ses Terapisinin Etkinliği. Kocaeli Tıp Dergisi, 2, 25-30.
- Tontuş, H. Ö. (2017). Sağlık Turizmi. Ankara: Sağlık Turizm Kurulu Yayınları.
- Topbaş, S. (2009). ICF ve ICF-CY Bağlamında İletişim Bozuklukları ve Dil-Konuşma Terapisi / Patolojisi Mesleği. KBB-BBC ve SKYB Derneği Videolarenostroboskopik Muayene ve Ses Terapisi 1. Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Turbanbayeva, N., Gündoğdu, İ. ve Çılgınoğlu, H. (2020). Kırgızistan Sağlık Turizmi Kapsamında At Sütü Tedavisine Alternatif Olarak Eşek Sütünün Kullanımı ve Önemi. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 5(1), 38-50.
- Uçaner, B. ve Öztürk, B. (2009, 1-3 Mayıs). Türkiye'de ve Dünyada Müzikle Tedavi Uygulamaları. 1. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. https://www.researchgate.net/profile/Burcin-Ucaner/publication/242757017_TURKIYE%27DE_VE_DUNYADA_MUZIKLE_TEDAVI_UYGULAMALARI/links/0f31753197b7fdd458000000/TUeRKIYEDE-VE-DUeNYADA-MUeZIKLE-TEDAVI-UYGULAMALARI.pdf.
- Uloza, V. (1999). Effects on Voice by Endolaryngeal Microsurgery. Eur Arch Otorhinolaryngol, 256, 312-315.

- Ünal, F. I. (2015). Öğretmen Adaylarında Ses Bozukluklarını Önleyici Ses Terapisinin Etkililiği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Voigt, C., Laing, J., Wray, M., Brown, G., Howat, G., Weiler, B. ve Trembath, R. (2011). Health Tourism in Australia: Supply, Demand and Opportunities. Gold Coast, Queensland: CRC For Sustainable Tourism Pty, Ltd.
- Woodson, G. E. ve Cannito, M. (1998). Voice Analysis. C. W. Cummings (Ed). Otolaryngology Head and Neck Surgery (3rd Edition) (1876-1890). Mosby-Year Book.
- Yanagihara, N. (1967). Hoarseness; Investigations of the Physiological Mechanisms. Ann Otol Rhinol Laryngol, 76, 472-488.
- Yelken, K. (2023a). Ses Bozuklukları Nelerdir? Türk Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Vakfı, <https://www.tkbbv.org.tr/menu/109/ses-bozukluklari-nelerdir-doc-dr-kursat-yelken>, Erişim Tarihi: 07.09.2023.
- Yelken, K. (2023b). Ses Hastalıkları. <https://www.kursatyelken.com/>, Erişim Tarihi: 07.09.2023.
- Yirik, Ş. (2014). Sağlık Turizmi Üzerine Antalya Destinasyonunda Bir Araştırma (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yun, Y. S., Kim, M. B. ve Son, Y. I. (2007). The Effect of Vocal Hygiene Education for Patients with Vocal Polyp. Otolaryngology-Head and Neck Surgery, 137(4), 569-575.
- Yurdakul, M. (2000). Güzel Şarkı Söyleme ve Sesi Geliştirmede Kesin Başarının Yolları. Ankara: Lir Yayınları.
- Zeren, A. (1995). Müzik Fiziği. İstanbul: Pan Yayıncılık.